

ÉLETRAJZI ADATOK

Adorján Ármin (1867, Nyírbátor–1938, Nagyvárad)

Ügyvéd. Középiskoláit és jogi tanulmányait Nagyváradon végezte. Itt folytatott ügyvédi gyakorlatot. Közéleti szereplése újságírással kezdődött, emellett pedig aktív tevékenységet fejtett ki a nagyváradai neológ hitközségben, hosszú ideig annak elnöke volt. 1922-ben alapító tagja és haláláig elnöke a neológ és status-quo ante alapon álló hitközségeket magába tömörítő Erdély-Bánáti Országos Izraelita Irodának.

Arató András (1913, Kommandó–1945, Nagyvárad)

Költő, újságíró. Eredeti neve: Ackersmann András. Nagyváradai és egyéb baloldali, progresszív irányultságú lapoknál (Független Újság, Korunk, Brassói Lapok) dolgozott. Részt vett a Vásárhelyi Találkozón, a transzszilvanizmus híve volt. Írásaiban egyaránt kihangsúlyozta zsidó származását és magyar identitását. A közéletbe Hegedűs Nándor titkáráként kapcsolódott be. 1940 után a Magyar Nemzet belső munkatársa volt.

Eisler Mátyás (1865, Páty–1930, Kolozsvár)

Neológ rabbi, orientalista. 1890-ben az Országos Izraelita Tanítóképző Intézet helyettes tanára, majd 1891-től haláláig a kolozsvári neológ hitközség főrabbija. 1893-ban a kolozsvári tudományegyetemen a keleti tudományok magántanára. 1921-től az Erdély-Bánáti Rabbiegyesület elnöke. 1922-től az Erdély-Bánáti Országos Izraelita Iroda ügyvezető elnöke. Működése alatt modern hitközséggé szervezte a kolozsvári gyülekezetet és a zsidó nemzeti eszmék mellett foglalt állást. Nyelvtudományi értekezései mellett az erdélyi zsidóság történetének témájában is közölt írásokat.

Farkas Mózes (1881, Huszt–1941, Kolozsvár)

Bőrgyáros, nagyiparos. Jogi tanulmányait Kolozsváron végezte és ügyvédi irodát nyitott. 1910-ben részt vett a Renner Testvérek és Társai bőrgyár megalapításában, majd ennek a vezérigazgatója lett. A két világháború között a Romániai Nagyiparosok Országos Egyesülete kolozsvári igazgatóságának a vezetője. 1918-ban a Kolozsváron megalakuló Radikális Párt alelnökévé választották. Farkas a Magyar Szövetség 1921-es kolozsvári alakuló ülésén Gombos Benővel együtt a magyar zsidóság nevében a magyarság ügye mellett kötelezte el magát. Farkas, habár magyar érzelmű volt, de 1922-ben a zsidók palesztinai kitelepítéséért felelős Keren Hajeszod elnöki funkcióját is elvállalta. A két világháború közötti időszak erdélyi magyar kulturális életét jelentős anyagi támogatásban részesítette. Budapesten halt meg 1941-ben, Kolozsváron temették el.

Fischer József (1887, *Tiszaujhely–1952, Izrael*)

Ügyvéd, politikus. Ügyvédi vizsgája után Vázsonyi Vilmos országgyűlési képviselő irodájában dolgozott Budapesten. Innen költözött Kolozsvárra 1913-ban, ahol saját ügyvédi irodát nyitott, majd az Estilap főszerkesztője lett. 1919–1921 között az Új Kelet cionista irányultságú napilap főszerkesztője. 1919-ben a kolozsvári kongresszusi hitközség elnökévé választották meg. Ezt a tisztségét 1944-ig töltötte be. Rövid ideig az Erdély–Bánáti Izraelita Iroda elnöki funkcióját is ellátta. Magyar érzelmű beállítottságát az első világháború eseményei változtatták meg, a cionista mozgalom mellé állott, majd annak egyik vezéralakjává vált. 1923-tól 1930-ig az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség elnöke, városi tanácsos, majd a romániai Zsidó Párt erdélyi tagozatának az elnöke. 1931-ben és 1931-ben mandátumot szerez a román képviselőházba a Zsidó Párt színeiben. A holokauszt alatt a kolozsvári Zsidó Tanács tagja. A deportálások elől a Kasztner-vonattal sikerült megmenekülnie.

Fischer Tivadar (1881, *München – ?*)

Ügyvéd, cionista vezető. A kismartoni hitközséget alapító Austerlitz család leszármazottja. Egyetemi tanulmányait Budapesten és Kolozsváron végezte, Marosvásárhelyen tett ügyvédi vizsgát. Gyulafehérváron, majd 1911-től Kolozsváron folytatott ügyvédi tevékenységet. Az első világháborúból tartalékos tüzérfőhadnagyként szerelt le. Az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség alapító tagja, 1918–1923 között elnöke, majd díszelnöke. 1928-tól 1931-ig parlamenti képviselő. 1931-ben az Országos Zsidó Párt elnökévé választják.

Giszkalay János (1888, ?–1951, *Izrael*)

Író, költő. Eredeti neve: Widder Dávid. 1918-ban a Zsidó Szemlét szerkeszti. Egy vezércikke miatt a budapesti ügyészség elfogatási parancsot adott ki ellene és külföldre kellett menekülnie. Kolozsváron telepedett le, ahol 1920-ban közreműködött a Haggibbor zsidó sportegyesület megalakításában. 1926-ban az Új Kelet főszerkesztője lett. 1923-tól a Zsidó Nemzeti Szövetség vezetőségi tagja. A két világháború közötti erdélyi zsidó közelet ismert vezéralakjává vált, gyakran fellépett cionista rendezvényeken. 1939-ben alijázott.

Glasner Mózes (1856, *Pozsony–1924, Jeruzsálem*)

Ortodox főrabbi. Apja, Glasner Sámuel ugyancsak kolozsvári ortodox főrabbi volt. Glasner Mózes a pozsonyi jesiva elvégzése után került Kolozsvárra, ahol apja halála után, 1878-ban főrabbivá választották. Korán bekapcsolódott az erdélyi cionista mozgalomba, részt vett 1918-ban az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség létrehozásában és az Új Kelet zsidó politikai lap elindításában. 1919-ben az ortodox hitközség elöljáróinak bejelentette kitelepedési szándékát Palesztinába, majd 1922-ben fia, Glasner Akiba javára lemondott állásáról. 1923-ban Jeruzsálembe távozott, ahol a héber tanítóképzőben tartott talmud előadásokat.

Gombos Benő (1864, Óbecse–1935, Kolozsvár)

Közíró, magántisztviselő. Az első világháborút követően bekapcsolódott a kisebbségi magyar politikai életbe, 1921-ben, a Magyar Szövetség kolozsvári alakuló ülésén a magyar zsidóság nevében kötelezte el magát a magyar kisebbség ügye mellett. 1924-től az Országos Magyar Párt központi ellenőre. Temetésén, a magyar zsidóság melletti kiállítás demonstrálásaként részt vett Bethlen György OMP elnök is.

Írásait a Magyar Kisebbségi közölte. Főként az asszimiláció, antiszemitizmus, kisebbségi jogok kérdéskörében publikált.

Hamburg József (1895, Beszterce – ?)

Publicista, orvos. Az erdélyi cionista mozgalom vezető személyisége. Az Ezra zsidó ifjúsági mozgalom 1918 utáni vezetője. Füzete jelent meg Achad Haam működéséről, német szaklapokban pedig orvosi cikkeket közölt.

A *Kelet és Nyugat között* című antológia szerkesztője, az erdélyi zsidó ifjúságot megszervezni kívánó Zsidó Értelmiségi Találkozó egyik kezdeményezője.

1944 márciusában a Kolozsvárra bevonuló német csapatok több zsidó értelmiséggel együtt Hamburgot is letartóztatták. A Kasztner-csoporttal Bergen-Belsenbe, majd Svájcba került és túlélte a holokausztot.

Hegedüs Nándor (1884, Nagyvárad–1969, Budapest)

Politológus, közíró. A budapesti egyetem filozófiai fakultásán végezte tanulmányait. Nagyváradon több napilapot is szerkesztett, közöttük 1918-tól a Nagyváradot. Az impériumváltást követően Nagyvárad városi tanácsának pénzügyi és színügyi bizottsági tagja volt. A világháborúk között az Országos Magyar Párt Bihar megyei alelnöki funkcióját látta el. 1928–1934 között képviselő a román törvényhozásban az Országos Magyar Párt színeiben. A 30-as évek végétől Budapesten élt. 1950–1955 között a Magyar Távirati Iroda Külföldi Sajtóosztályának dolgozott.

Kasztner Rezső (1906, Kolozsvár–1957, Tel Aviv)

Újságíró, politikus, cionista vezető. Az 1920-as években kapcsolódott be a cionista mozgalomba, a Barissziának lett tagja. Az Új Keletben közölt írásokat. 1941-ben Budapestre költözött. 1944 áprilisában, a Magyar Mentési Bizottság vezető tagjaként kapcsolatba lépett a Magyarországot megszálló német hatóságokkal, azzal a céllal, hogy minél több zsidó életét megmenthesse. A tárgyalások során mintegy 1700 – főként budapesti – zsidó életének megkíméléséről sikerült „alkut kötnie”. A csoportba Erdélyből 387 személy került be, köztük Glasner Akiba kolozsvári- Joel Teitelbaum szatmári ortodox főrabbi, Fischer József, az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség, majd az erdélyi Zsidó Párt elnöke. A Kasztner-csoport tagjai 1944. július elején érkeztek meg a bergen-belseni gyűjtőtáborba, ahonnan augusztus és december folyamán Svájcba távoztak. A háború után Kasztnert heves támadások érték a zsidó közvélemény részéről, a megmentettek kiválasztásának módszerei miatt. 1952-ben, Izraelben kollaboránsnak, árulónak kiáltották ki, 1955-ben pedig a bíróság elmarasztalta. Két évvel később meggyilkolták.

Kecskeméti Lipót (1865, Kecskemét–1936, Nagyvárad)

Neológ rabbi, irodalomtörténész, bibliakutató. A budapesti Rabbiképzőben, majd a berlini egyetemen tanult. 1888-ban a budapesti egyetemen filozófiából szerzett doktori címet. 1890-ben a nagyváradi kongresszusi hitközség főabbijává választották. 1921-ben a budapesti hitközség rabbinak választotta meg, de a választást elfogadó Kecskeméti végül nem foglalta el az állást és Nagyváradon maradt. Mindvégig magyar nemzetiségű izraelitának tekintette magát, az erdélyi magyar érzelmű zsidóság egyik vezéralakja volt. Az általa vezetett nagyváradi zsidó gimnáziumban is magyar szellemű tanítás folyt. Vallási munkái mellett a zsidó identitás kérdésével is foglalkozott (Kecskeméti Lipót: Vallási zsidóság és nemzeti zsidóság. Templomi beszédek. Kosmos nyomda, könyv- és lapkiadóvállalat részvénytársaság, Nagyvárad, 1922.)

Kertész Jenő (1886, ?–1944, Bergen-Belsen)

Ügyvéd, cionista vezető. Jogi tanulmányait Kolozsváron végezte, 1912-ben ügyvédi vizsgát tett Marosvásárhelyen. 1918-ban Kertész az erdélyi Főkormánybiztosság a román szervezetekkel való kapcsolattartással megbízott ügyosztályát vezette. A két világháború között közel kerül a cionista mozgalomhoz, elnöke az Erdélyi Zsidó Diákszegélyzőnek, a Zsidó Árvagondozónak és alelnöke a Zsidó Kórház Egyesületnek. 1926-ban a Zsidó Blokk, 1933-ban pedig a Zsidó Párt színeiben városi tanácsos lesz Kolozsváron. Tagja a Kasztner-vonat kivételezettjeit kiválogató bizottságnak, Bergen-Belsenben viszont feleségével együtt kiemelik a Kasztner-csoportból és a koncentrációs táborban hal meg 1944-ben.

Klein Miksa (1883, Dés–1938, Kolozsvár)

Ügyvéd, politikus, közíró, cionista vezető. Jogi tanulmányait Budapesten végezte, ügyvédi vizsgát 1913-ban tett Marosvásárhelyen. Désen nyitott ügyvédi irodát és emellett lapszerkesztéssel is foglalkozott. 1921–1922 között a Zsidó Nemzeti Szövetség alelnöke. 1924-ben az Zsidó Nemzeti szövetség keretében erdélyi zsidó Jogvédő Irodát állított fel. 1925-től a Román Zsidók Szövetségének erdélyi irodáját vezette. Az Országos Zsidó Párt erdélyrészi szervezetének ügyvezető elnöke. 1933-ban városi tanácsosi tisztséghez jutott Kolozsváron.

Konrád Béla (1873, Hajdúböszörmény–1941, Nagyvárad)

Orvos, politikus, hitközségi vezető. Középiskoláit a nagyváradi premontrei gimnáziumban végezte, Budapesten szerzett orvosi diplomát. Az I. világháború alatt előbb az aradi, ezt követően a békéscsabai tartalékkórházban teljesített szolgálatot, majd hosszú ideig az olasz hadszíntéren tartózkodott, ahonnan súlyos betegen került haza 1918 közepén. 1923-tól haláláig elnöke az általa újjászervezett Bihar megyei Orvos, Gyógyszerész és Természettudományi Egyesületnek, az OMP nagyváradi intézőbizottságának tagja. 1921 januárjában a váradi zsidó líceum iskolaszéki elnökének választották meg. 1923-1941 között a váradi neológ hitközség elnöke, az Erdély-Bánáti Országos Izraelita Iroda alelnöke.

Leitner Lukács Zoltán (1896, Nagyvárad–1945, Auschwitz)

Író, publicista. A budapesti Múlt és Jövő, majd a Nagyvárad-i Napló munkatársa. Az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség nagyvárad-i csoportjának ügyvezető elnöke. A zsidó Renaissance könyvtár szerkesztője. 1929-ben a nagyvárad-i Cionista Ifjúsági Blokk rövid életű lapját, a Zsidó Kisebbséget szerkeszti. Az 1931-es parlamenti választásokon a Zsidó Párt színeiben indult. Számos cikke jelent meg zsidó és nem zsidó irodalmi személyiségekről, valamint zsidó közéleti problémákról.

Ligeti Ernő (1891, Kolozsvár–1945, Budapest)

Író, újságíró, a magyar identitású zsidóság egyik legfontosabb közéleti személyisége. Középiskoláit és jogi tanulmányait Kolozsváron végezte. 1912-ben a Nagyvárad-i Napló szerkesztője, majd 1918-ban a Kolozsvári Hírlap felelős szerkesztője. Az I. világháborúban az orosz fronton harcol. A Napkelet irodalmi folyóirat társszerkesztője. A két világháború között a Keleti Újság főmunkatársa. Az Erdélyi és Bánáti Kisebbségi Újságírószervezet elnöke. 1934-ben Független Újság címmel indított haladó szellemiségű lapot. 1941-ben *Súly alatt a pálma* címmel adott ki könyvet a két világháború közötti erdélyi magyar kisebbségi életről, irodalomról. 1943-ban Budapestre költözött, ahol a Magyar Nemzet munkatársa volt. 1945-ben a nyilasok agyonlőtték.

Marton Ernő (1896, Dicsőszentmárton–1960, Tel Aviv)

Ügyvéd, politikus, cionista ideológus és vezető. Vallási tanulmányai után jogot végzett. 1918-ig Kis Küküllő megyében főispáni titkár. 1918-ban megalapította az Új Kelet zsidó lapot, amelynek hosszú ideig főszerkesztője volt. 1930-ban, a Zsidó Párt színeiben Kolozsvár alpolgármestere, 1931–1933 között parlamenti képviselő.

1944 márciusában Észak-Erdélyből Romániába szökött, hogy közreműködjön az erdélyi zsidóság mentési kísérleteiben. A második világháború után Tel Avivban telepedett le, ahol újraindította a még ma is működő Új Keletet.

id. Neumann Miksa (1894, Lugos–1938, Krajova)

A bánági cionista közélet egyik legismertebb alakja, éveken keresztül a lugosi cionista helyi csoport vezetőségének tagja. 1926-ban Lugosról Krajovára költözött. Testvére, Neumann Hugó, ugyancsak aktív cionista.

Schütz Henrik (1865, ? –)

Ügyvéd, 1905-től az aradi ügyvédi kamara titkára. 1921-től 1936-ig a neológ hitközség elnöke. Az Erdély-Bánáti Országos Izraelita Iroda társelnöke. Az 1920-as években városi tanácstag.

Szirmai István (1906, Zilah–1969, Budapest)

Párizsban, majd Kolozsvárt folytatott jogi tanulmányokat. Magántisztviselőként dolgozott. Az 1932-ben alapított Erdélyi Zsidó Diáksegélyező titkára. 1929-től a Kommunista Párt tagja. 1941-ig az erdélyi tartományi vezetőségben dolgozott,

majd a rendőrség elől Budapestre menekült. Az illegalitásban a Békepárt titkárságának tagja, 1943 decemberében letartóztatták, 1944 októberében megszökött. Az MKP tömegszervezeti vezetője Szegeden, majd 1947–1949 között az MDP Országos Szervező Bizottágának Titkára. Ezt követően 1953-as letartóztatásáig a Magyar Rádió vezetője volt, 1955-ben rehabilitálták. 1957-től az MSZMP Agitációs és Propaganda Osztályának vezetője, 1959-től 1966-ig az MSZMP KB titkára

Vermes Ernő (1884,?–1937, Temesvár)

Ügyvéd, előbb a temesvári cionista helyi csoport, majd 1931–1937 között az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség elnöke. A temesvári *Neue Zeit-Új Kor* alapítója és szerkesztője. Nevéhez fűződik a Zsidó Nemzeti szövetség átszervezése és konszolidálása. 1913-tól kezdődően szinte minden alkalommal részt vett a cionista világtalálkozásokon.

Vértes Adolf (1860, ?–1930, Temesvár)

Ügyvéd. Részt vett a temesvári Zsidó Líceum megalapításában, a temesvári zsidóság egyik vezető személyisége volt. A belvárosi status-quo ante alapon álló hitközség világháborúk közötti elnöke. Az Erdély-Bánáti Országos Izraelita Iroda alelnöke.

Weissburg Chaim (1892, Diósfalu–1959, Izrael)

Ügyvéd, cionista vezető. Jogi tanulmányait Budapesten végezte, ahol belépett az 1903-ban alapított Makkabea zsidó főiskolás szervezetbe. 1913–1914 között palesztinai körutat tett, majd innen hazatérve besorozták. 1915-ben orosz fogságba esett, ahol fogolytársai körében terjesztette a cionista eszméket. 1918-as hazatérését követően Erdélyben telepedett le és részt vett az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség létrehozásában és a cionista intézményrendszer kiépítésében. Főként a Palesztina-munka területén, erdélyi zsidók palesztinai letelepítésében vállalt részt. 1925-ben maga is alijázott.

Weiss Sándor (1888, Munkács–1944, Bergen-Belsen)

Ügyvéd, politikus. A kolozsvári és a budapesti egyetemen jogot tanult. 1913-ban tett ügyvédi vizsgát Marosvásárhelyen. Az első világháborúban tartalékos tüzérfőhadnagyként teljesített szolgálatot. Részt vett a Keleti Újság megalapításában, 1919-ben átvette a vezetését. 1924-ben megvált a laptól, amely ekkor a Magyar Párt tulajdonába ment át, ugyanakkor az Országos Magyar Párt színeiben parlamenti képviselő lett. A kolozsvári zsidó szabadkőműves páholy, a Salom, 1934–1936 közötti elnöke. A két háború közötti időszakban rendszeresen közölt publicisztikát a magyar-zsidó viszony és az antiszemitizmus kérdésében. 1944-ben a kolozsvári gettóban működő Zsidó Tanács tagja. 1944-ben Bergen-Belsenben pusztult el.